

samma utvecklingen i värdepappershandeln under första halvåret. De största enskilda posterna var vinsterna i samband med försäljningen av aktierna i Tuko Oy och värdeökningen i bankernas statsobligationsportfölj till följd av sjunkande räntor. Avgifter och provisioner redovisade som övriga intäkter steg obetydligt. Under andra halvåret var hushållen aktivare på lånemarknaden, vilket via olika avgifter och provisioner på kreditgivningen drog upp bankernas inkomster. Däremot minskade courtagen på värdepappershandeln, främst till följd av den skärpta konkurrensen. Även intäkterna från valutaväxling gick ned på grund av hårdare konkurrens.

Kreditförlusterna minskade

Depositionsbankernas kreditförluster minskade klart från 1995. Kreditförlusterna för hela året uppgick till drygt 3 miljarder mark, dvs. hade i runt tal halverats från året innan. I proportion till verksamhetsvolymen låg de dock fortfarande på en internationellt otillfredsställande nivå. Det positiva i utvecklingen var att återvinningar på tidigare redovisade kreditförluster inflöt i en ökande takt. Också värdet på säkerheterna närmade sig alltmer kreditvärdet, och större förluster förekom alltmer sällan. Kreditförlusterna beräknas sjunka även under 1997.

Bankernas oreglerade fordringar fortsatte att gå ned. Minskningen var långsam i början av året men tilltog under andra halvåret i takt med det ekonomiska uppsvinget. Det positiva i utvecklingen av oreglerade fordringar var att företag och hushåll åter tillhörde gruppen betalande kunder. Under tidigare år krympte de oreglerade fordringarna nästan uteslutande genom redovisning som kreditförluster. I spåren av bankkrisen är andelen oreglerade fordringar och oräntabla tillgångar i de finländska depositionsbankernas balansräkningar fortfarande internationellt sett stor. Sjunkande räntor bidrog dock till att belastningen av den dåligt förräntande tillgångsmassan rent kostnadsmissigt minskade. Bankernas situation lättade också av att tillgångspriserna, i synnerhet fastighetspriserna, steg något.

Bankernas rörelsekostnader sjönk under 1996 avsevärt. Minskningen av personal och kontor har återspeglats i kostnaderna med en viss eftersläpning. Kostnadsjakten torde fortsätta några år till. Den tekniska utvecklingen har minskat betydelsen av kontorsnäten, vilket i förening med den hårdnande konkurrensen skapar behov av ytterligare reduceringar i antalet kontor och an-

ställda, i synnerhet om utbudet av banktjänster via postkontor också tas med i beräkningen.

Krediterna på väg upp, dagligkontona fick ökad betydelse

Hushållens och företagens krediter i mark började svagt öka under året. Under andra halvåret gick hushållens efterfrågan på bostadslån tydligt upp. Däremot minskade företagens stock av valutakrediter förmedlade av finländska banker (se närmare s. 16).

I fråga om räntebindningen förlorade grundräntan alltmer i betydelse. Krediterna bundna till marknads- och primräntor ökade ytterligare och översteg klart depositionerna med motsvarande räntebindning.

I bankinlåningen spelade de skattefria dagligkontona en allt större roll (se närmare s. 16). Behållningen på dagligkontona var stor i förhållande till det samhällsekonomiska behovet för transaktionsändamål, vilket har inneburit en ökad risk för bankerna om medlen omplaceras i andra objekt.

Inlåningen med bindning till marknadsräntor eller primräntor som följer marknadsräntorna minskade i volym under 1996. Framför allt förlorade de källskattepliktiga kontona i popularitet när räntorna över lag gick ned. De korta marknadsräntorna sjönk så mycket att avkastningen på marknadsräntebundna depositioner efter avdrag för källskatt blev lägre än den högsta skattefria räntan på dagligkonton.

Bankkrisens eftervård 1996

Soliditetsproblemen i de finländska bankerna lättade i takt med de förbättrade resultaten, och något ytterligare kapitalstöd behövdes inte. Bankerna belastades dock fortfarande av kapitalbevis som hade tecknats av staten 1992 och som fortfarande inte alls hade amorterats. Ränta betalades på kapitalbevisen första gången 1995.

Arsenalkoncernen, som omspanner de statliga egendomsförvaltningsbolagen, fortsatte att avyttra sina tillgångar. Under 1996 fick Arsenal 3,8 miljarder mark i nytt kapitalstöd. Summan beräknas räcka till att avveckla verksamheten. Den statsgaranti som ställts för Arsenalkoncernens finansiering skars ned från 28 miljarder mark till 18 miljarder mark.

Vid övertagandet av Skop fick Finlands Bank en stor mängd tillgångar, som överfördes till dot-

Bankstödet 1991—1996, miljoner mark

	Finlands Bank		Statsrådet		Statens säkerhetsfond		Totalt	
	kapital	garanti	kapital	garanti	kapital	övrigt	kapital och övrigt	garanti
1991								
Scopus, Sponda och Solidium	4 330						4 330	
1992								
Scopus, Sponda och Solidium	9 444	600					9 444	600
Skop			580		3 000		3 580	
Sparbanken i Finland			1 094		11 400		12 494	
Andelsbankerna			1 108				1 108	
Postbanken			903				903	
Kansallis-Osake-Pankki			1 726				1 726	
Unitas			1 749				1 749	
ACA			422				422	
Sparbankernas								
Säkerhetsfond					500		500	
Övriga			160				160	
1993								
Scopus, Sponda och Solidium	-2 722	-100					-2 722	-100
STS (Siltapankki)					3 036		3 036	
Sparbanken i Finland			-844		-2 656		-3 500	
Skop			350	300	700		1 050	300
Kansallis-Osake-Pankki				1 800			1 800	
Unitas				1 000			1 000	
Arsenal			3 442		1 558		5 000	
Affärsbankernas och Post-								
banken Ab:s säkerhetsfond					-357		-357	
Sparbankernas Säkerhetsfond					-345		-345	
1994								
Sponda	-1 220	-500					-1 220	-500
Arsenal			6 000	28 000			6 000	28 000
Sparbanken i Finland					-686	232	-454	
Skop			450	-174		256	706	-174
1995								
Arsenal			8 000			-579	7 421	
Skop				-36				-36
Sparbankernas Säkerhetsfond					-155		-155	
1996								
Arsenal			3 800	-10 000			3 800	-10 000
Försäljning av Spondaaktierna	-1 232		1 232					
Lånefordringar på Sponda	-4 532						-4 532	
Skop				-45				-45
Totalt	4 068	0	30 172	20 845	15 995	-91	50 144	20 845
Slutlig räntekostnad								
för Finlands Bank	900							
Slutkostnad								
för Finlands Bank	4 968							

terbolagen Scopulus, Sponda och Solidium bildade enkom för detta ändamål. Regeringens finanspolitiska ministerutskott fattade den 9 januari 1996 beslutet att köpa Spondakoncernen av Finlands Bank och återbetala de lån för stabilisering av penningmarknaden som koncernen hade beviljats av Finlands Bank samt att ersätta banken för de ränteförluster Skop-operationerna medfört. Den 23 maj 1996 undertecknades ett köpebrev, där staten betalade 1 232 miljoner mark för aktierna i Sponda Oy och övertog ansvaret för bolagets lån. I ersättning för ränteförlusterna betalade staten 1 760 miljoner mark. Då den totala ränteförlusten för Finlands Bank beräknas ha varit 2 660 miljoner mark, blev netto-ränteförlusten 900 miljoner mark.

Den slutliga kostnaden för Finlands Bank för övertagandet av Skop blev cirka 5 miljarder mark i eget kapital som gått förlorat.

Finanslagstiftningen under fortsatt omarbetning

Statsrådet hade 1995 tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att förbereda införandet av en begränsad insättningsgaranti. Arbetsgruppen, under ledning av finansministeriet, avgav sitt betänkande den 5 november 1996. Betänkandet innehåller förslag till en begränsning av insättarskyddet och en gemensam insättningsgarantifond för bankerna. Förslaget gavs formen av en regeringsproposition, som är tänkt att överlämnas till riksdagen under våren 1997. Den nya insättningsgarantin föreslås träd i kraft vid början av 1998, varefter riksdagen ämnar återta sin kläm om bankstödet. Det nuvarande systemet där staten i sista hand svarar för att bankerna fullgör sina åtaganden är internationellt mycket ovanligt.

Insättningsgarantireformen syftar för sin del till att göra det finansiella systemet effektivare och mer funktionellt samtidigt som samhällets ansvar skall minskas. Enligt förslaget skall allmänhetens insättningar hos en bank som får betalningssvårigheter garanteras upp till 150 000 mark per insättare och bank. Genom begränsningen av insättarskyddet överförs risken från samhället till de kontohavare som gör insättningar i placerings syfte. Efter reformen blir stora insättningar mer likvärdiga med andra placementsformer. Bankernas risktagande och soliditet påverkar då också kostnaden för deras finansiering. En bank som är försiktig i sin verksamhet och undviker att ta risker kan skaffa finansiering till lägre kostnad än banker som nonchalerar riskerna. En insättningsgaranti upp till 150 000

mark tryggar vanliga insättningar och säkerställer att den normala betalningsförmedlingen fungerar störningsfritt.

Lagstiftningen om en sammanslutning av andelsbankerna antogs av riksdagen vid början av juni 1996. Den nya lagstiftningen gör det möjligt för andelsbankerna att åta sig ett mer omfattande solidariskt ansvar än tidigare. Varje andelsbank som önskar gå med i sammanslutningen måste först i sina respektive förvaltningsorgan fatta beslut om anslutningen, vilket betyder att verksamheten kan komma i gång tidigast sommaren 1997. De andelsbanker som via det solidariska ansvaret ingår i sammanslutningen övervakas som en helhet bland annat i fråga om kapitaltäckning och stora exponeringar gentemot kunder. Äganderättsligt bibehåller andelsbankerna sin självständiga ställning även inom sammanslutningen. Andelsbankernas centralförbund blir centralinstitut för den nya sammanslutningen och Andelsbankernas Centralbank Ab dess dotterbolag. Åtminstone till en början ser det ut som om många små andelsbanker ställer sig utanför sammanslutningen.

Under 1996 fortsatte arbetet med att harmonisera den finländska kreditinstitutslagstiftningen efter EG-direktiven. Kreditinstitutgruppen utarbetade ett förslag i form av en regeringsproposition om revidering av kreditinstitutslagen i enlighet med kapitalkravsdirektivet. Riksdagen antog lagändringen i början av juni och den trädde i kraft den 1 augusti. Propositionen om beaktande av direktivet om effektivisering av tillsynen över kreditinstitut (BCCI) i kreditinstitutslagen överlämnades till riksdagen i september och ändringarna godkändes i december. Ändringarna innebär att större vikt fästs vid marknadsriskerna vid beräkningen av kapitaltäckningen i kreditinstitutet och bidrar också till en effektivare tillsyn av kreditinstitutet bland annat genom ökat ansvar för revisorerna.

Stabil utveckling på kapitalmarknaden

Emissionerna på marknaden för masskuldebrev i mark gällde i likhet med föregående år främst statsobligationer. Staten emitterade i mark mindre än under 1995, men tyngdpunkten i statsskulderna kom ändå alltmer att förskjutas mot upplåning i mark. Vid anbudstävlingarna var efterfrågan på statsobligationer god under hela året, vilket sannolikt medför att nyupplåningen även i fortsättningen övervägande sker genom markemissioner. Sjunkande inhemska räntor gynnar också en upplåning i mark.

Företagen ökade sin upplåning på kapitalmarknaden jämfört med året innan. Masskuldebrevslån emitterades av flera finländska storföretag. Mest skuldkapital genom masskuldebrevslån i mark upptog Nokia och Metsä-Serla. Eftersom lånen var relativt små var den finansiering som företagen lånade upp på kapitalmarknaden fortfarande obetydlig. De små lånevolymerna ger inte heller upphov till någon likvid andrahandsmarknad. Lånen hade dock en god åtgång, vilket bådär gott för den framtida utvecklingen inom denna form av finansiering.

Också finansinstitutet emitterade masskuldebrevslån under 1996. Deras lån var i snitt större än de andra företagens. De största emitterades av Merita Bank, dvs. ett lån i mark i Finland och ett i utlandet. Det inhemska lånet var riktat till institutionella investerare.

Det statliga egendomsförvaltningsbolaget Arsenal emitterade under året två lån med förfall 1999. Det första lånet löd på 2.5 miljarder mark och det andra på 500 miljoner mark. För Arsenallånen har staten ställt proprieborgen.

Tillväxt på benchmarklånemarknaden

Primary dealer-systemet utvecklades stadigt under 1996, då handelsvolymerna på andrahandsmarknaden för statens benchmarklån ökade påtagligt. Detta gällde såväl handeln mellan olika primary dealer som framför allt handeln mellan dem och kunderna.

Antalet primary dealer växte 1997 med en. Den Danske Bank upptogs i systemet den 20 december 1996 och den 15 januari 1997 inledde banken sin verksamhet som primary dealer.

Handeln med obligationsterminer, som hade inletts 1994, upplevde ett tydligt uppsving under 1996. Såväl kontrakten mellan marknadsgaranterna som kundkontrakten ökade. Särskilt mot slutet av året var handeln med obligationsterminer livlig; under årets sista månader slöts terminskontrakt till ett värde som översteg 40 miljarder mark.

Ökad börsomsättning och stigande kurser

Kursutvecklingen på aktiemarknaden vid Helsingfors Fondbörs var under hela 1996 synnerligen positiv. HEX-generalindex gick under året upp med 46.5 procent. Vid slutet av året låg indexet på sin högsta nivå någonsin. Utvecklingen var likartad i New York och på ett flertal

aktiebörser i Europa, vilket också hade sin inverkan på Helsingforsbörsen. Den gynnsamma kursutvecklingen var framför allt en följd av räntenedgången och en allmän förlitan på en gynnsammare ekonomisk utveckling. Värt att notera var bankaktiernas kursuppgång under andra halvåret, vilket återspeglade det ökade förtroendet för banksektorn med sina förbättrade resultat.

Aktieomsättningen på Helsingfors Fondbörs noterade igen nytt rekord. Omsättningen 1996 uppgick totalt till 101.3 miljarder mark, vilket var 22 procent mer än året innan. Tillväxten berodde på den ökade handeln med aktier i andra företag än Nokia. Kursstegringen var också en orsak till den beloppsmässiga ökningen.

I företagets finansiering spelade aktiemarknaden en mindre roll under 1996. Emissioner förekom sparsamt. Företagen fick nytt kapital i rätt stor utsträckning genom intern finansiering. Företagenskåten under första halvåret visade en nedgång i investeringsplanerna för kommande år jämfört till exempel med planerna året innan. Aktiemarknaden kan mycket väl komma att spela en större roll i företagets finansiering, om investeringarna i minskad utsträckning finansieras med internt tillförda medel. Skuldsättningen i finländska företag har gått ned men är fortfarande rätt stor framför allt i konjunktur känsliga branscher såsom metall- och skogsindustrin.

Av vinsterna delade de finländska företagen ut i dividender till ägarna en andel som låg under den internationella nivån. Utdelningen från börsbolagen ökade dock påtagligt och var rekordstor.

Staten fortsatte 1996 med privatiseringen av sitt aktieinnehav. Under början av året sålde staten aktier i Valmet Oy genom en emission till utlandet. Dessutom köpte bolaget tillbaka aktier av staten; det statliga innehavet i bolaget minskade därigenom till 20 procent. Valmet kan således inte längre kallas ett statsbolag. Kemira Oy företog en aktieemission i oktober där både gamla statsägda aktier såldes och nya aktier emitterades. Statens ägarandel i Kemira minskade till följd av emissionen från 72 till knappt 54 procent. Sannolikt kommer staten att fortsätta sälja ut sitt innehav i börsnoterade företag även i framtiden.

Fortsatt expansion på derivatmarknaden

Alla former av derivatkontrakt ökade i omsättning jämfört med föregående år. Extra stor var ökningen i fråga om ränte- och valutaderivat-

kontrakt. Tyngdpunkten på penningmarknaden förefaller att ha förskjutits från bankcertifikat och statens skuldförbindelser mera i riktning mot ränteterminer. Aktiederivatet däremot uppvisade en måttfullare utveckling än året innan. Clearingen och avvecklingen av derivat i mark koncentrerades i allt större utsträckning till SOM; av alla kontrakt som slöts clearades nästan samtliga centraliserat via SOM:s clearingsystem.

Placeringsfonderna blev allt populärare

Marknadsvärdet av de placeringsfonder som investerar i Finland ökade märkbart under 1996. Skillnaderna mellan de olika fondtyperna var emellertid stora. Räntefonderna, framför allt de med inriktning på korta räntor, ökade kraftigt i värde mot slutet av året. Marknadsvärdet på aktie- och blandfonderna var i stort sett oförändrat.

Placeringsfonderna i korta räntor inledde sin verksamhet i början av 1996. De placerar huvudsakligen i omsättningsbara skuldförbindelser med en löptid under ett år. Kursfluktuationerna på grund av ränteförändringar och därmed också riskerna blir då mindre än i fonder av annan typ. Korträntefonderna växte snabbt under hela året; redan vid halvårsskiftet utgjorde de den största fondtypen. De favoriserades framför allt av företagen. Just för företagens kassahantering är korträntefonderna väl lämpade. Risken är ganska liten och avkastningen är i allmänhet högre än på insättning i bank. Fonderna i korta räntor ökar sannolikt sin marknadsandel som placeringsobjekt för företagens likvida medel också i framtiden.

Viktiga utvecklingsprojekt på kapitalmarknaden

Ett viktigt framsteg på masskuldebrevsmarknaden 1996 var konverteringen av statsobligationer till värdeandelar. Staten hade i december 1995 börjat emittera obligationer i form av värdeandelar. Arbetet med omvandlingen av gamla lån inleddes i april 1996. Statens benchmarklån var de första som bytte form. Statsskulden i mark består till största delen av benchmarklån, som är den viktigaste komponenten på masskuldebrevsmarknaden. Arbetet genomfördes successivt under våren och försommaren. Vid slutet av året hade största delen av statens benchmarklån re-

dan formen av värdeandelar. I den första fasen gällde omvandlingen endast grossistmarknaden. Avkastningsobligationerna i hushållens ägo konverteras i ett senare skede. Också masskuldebrevslån emitterade av företagen kan omvandlas till värdeandelar och nya kan emitteras i den formen direkt.

Omvandlingen av obligationer till värdeandelar innebär att de fysiska skuldebrevsobligationerna omvandlas till elektroniska inregistreringar på värdeandelskonton i värdeandelssystemet. Statsobligationerna emitterades i det av Helsingfors Penningmarknadscentral Ab:s system för värdeandelar som avser främmande kapital. Värdeandelssystemet som också omfattar masskuldebrev förbättrar villkoren för marknaden genom att clearing- och avvecklingsrutinerna blir snabbare, effektivare och säkrare.

Arbetet med att effektivisera registrerings- och clearingverksamheten kom en bra bit på väg genom beslutet att överföra affärsörelsen i Helsingfors Penningmarknadscentral och Finlands Aktiecentralregister Andelslag samt clearingverksamheten från Helsingfors Fondbörs till Finlands Värdepapperscentral Ab. Delägaravtalet mellan parterna undertecknades i maj 1996 och i november slöts avtal om försäljning av verksamheterna till Värdepapperscentralen. Regeringens proposition med förslag till ändring av lagen om värdeandelssystemet och till annan lagstiftning om en nationell värdepapperscentral antogs av riksdagen. Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1997, och strax därefter inleddes Finlands Värdepapperscentral Ab sin verksamhet.

Centraliseringen av clearingverksamheten till Värdepapperscentralen gör verksamheten effektivare och förbättrar därigenom villkoren för den finländska värdepappersmarknaden i den allt hårdnande internationella konkurrensen. Finlands Bank äger 24,4 procent av aktierna i Finlands Värdepapperscentral Ab och den offentliga sektorn sammanlagt 40 procent. Aktiemajoritet har således den privata sektorn. De privata ägarerna är via Aktiecentralregistret emittenterna, Merita Bank, Postbanken, ACA, Aktia Sparbank och Helsingfors Värdeandelscentral.

Lagen om värdepappersföretag trädde i kraft

Riksdagen antog lagen om värdepappersföretag i början av juni och den trädde i kraft den 1 augusti 1996. Därigenom tillämpas i Finland direktivet

om investeringstjänster inom värdepappersområdet (ISD) och direktivet om kapitalkrav i värdepappersföretag (CAD). Samtidigt upphävdes lagen om värdepappersförmedlingsrörelse. Lagen om värdepappersföretag innehåller bestämmelser om bland annat auktorisation, etablering, kapitalkrav, verksamhet, bokslut, riskhantering och kontroll. Tillstånd beviljas av finansministeriet. Samtidigt gavs en lag om utländska värdepappersföretags rätt att tillhandahålla investeringstjänster i Finland. Lagstiftningen är ett led i genomförandet av EU:s principer om rätten till etablering och friheten att tillhandahålla tjänster inom området för finansiella tjänster.

Genom att direktivet om investeringstjänster börjar tillämpas kan också Finlands penning- och masskuldebrevsmarknad bli upptagen i kretsen av reglerade EU-marknader. Beslut i frågan fattas av statsrådet. När det gäller penning- och masskuldebrevsmarknaden ligger rätten till initiativet hos Finlands Bank, om frågan har konsekvenser för skötseln av bankens uppgifter. Hitills har banken inte funnit anledning att utöva sin rätt.

Placeringsverksamheten i pensionsbolagen revideras

Arbetsgruppen för utredning av pensionsbolagens placeringsverksamhet avgav sitt betänkande i november 1996. Arbetsgruppen föreslår att pensionsbolagens kapitalbas breddas och förvaltningen av arbetspensionsmedlen utvecklas i riktning mot en mer diversifierad placeringsverksamhet. Räntabiliteten på pensionsmedlen har legat under genomsnittet på kapitalmarknaden. De föreslagna ändringarna syftar bland annat till en återlånning av pensionsmedlen på marknadsmissiga villkor och ökade möjligheter att placera i aktier. En diversifiering anses vara nödvändig för att avkastning och risker bättre skall kunna matchas. Arbetsgruppens förslag förväntas inte ha någon större inverkan på den allmänna utvecklingen på finansmarknaden.

Betalningssystemen

De viktigaste trenderna i fråga om betalningssystemen är elektronisering, användning av telekommunikation och integrering av olika system. Hanteringen av betalningar blir allt snabbare och

mer internationell. Detta skapar ett förändringstryck såväl på bankernas betalningssystem som på Finlands Banks checkkontosystem. Vid planeringen av förändringar har också riskhanteringen spelat en avgörande roll.

Finlands Banks arbete med betalningssystemen fokuserades under 1996 framför allt på utvecklingen av de inhemska betalningssystemen och de förändringar av dem som den tredje etappen av EU:s ekonomiska och monetära union förutsätter. Beslutet om Finlands Banks checkkontosystem gällde såväl utveckling av riskhanteringen som förbättring av bankernas likviditetshandling.

Finlands Bank deltog aktivt i förberedelsearbetet för EMI:s betalningssystem. De förberedelser som gjordes i Finland för valutaunionens tredje etapp band stora resurser. Introduktionen av betalningssystemet TARGET, som skall länka samman de nationella, i regel centralbanksadministrerade RTGS-systemen för bruttoavveckling i realtid inom EU-området, förbereddes aktivt, och detta påverkade också utvecklingen av de inhemska betalningssystemen.

Internationellt utredningsarbete om elektroniska pengar utfördes på många håll: i EMI:s arbetsgrupper för betalningssystem och för banktillsyn i EU-kommissionen och i G 10-gruppen.

I Finland var betalningssystemsamarbetet intensivt

Finlands Bank samarbetade intensivt med bankerna i Finland för att utveckla de finländska betalningssystemen och minimera riskerna. Samarbetet skedde i styrgruppen för betalningssystemen och dess samarbetsgrupp för betalningssystem, vilka hade tillsatts 1995. Under dessa arbetsgrupper verkade 1996 dessutom två sakkunnigarbetsgrupper: utvecklingsgruppen för täckningsöverföringar för inhemska betalningar och loroarbetsgruppen för utredning av clearing och avveckling av utländska betalningar i mark. I dessa arbetsgrupper medverkar förutom Finlands Bank också bankerna i Finland och Bankföreningen i Finland.

Arbetsgrupperna arbetade särskilt för att förbättra hanteringen av bankernas motpartsrisiker i betalningsförmedlingen. En motpartsrisk uppstår om betalningsmottagarens bank krediterar betalningsmottagarens konto innan avsändarens bank utfört motsvarande avveckling i Fin-

lands Banks checkkontosystem. Om avsändarbanken råkar i likvidation eller betalningssvårigheter kan mottagarbanken få ett underskott av samma storlek som den krediterade betalningen, och beloppet kan senare förvandlas till förlust för mottagarbanken. Om underskottet blir så stort att mottagarbanken inte klarar av sina egna betalningar till andra banker, kan detta leda till att inte heller dessa kan sköta sina betalningar. Då avstannar betalningsrörelsen mellan bankerna och en enskild banks problem fortplantar sig över ett stort område. Förlusterna kan i sig ge upphov till en dominoeffekt, dvs. även den bank som lidit förlusten kan hamna i likvidation. Motpartsrisken kan följaktligen påverka både betalningsrörelsens smidighet och betalningssystemets och det finansiella systemets stabilitet.

Arbetsgrupperna färdigställde 1996 sina förslag till utveckling av checkkontosystemet. Enligt dessa förslag kan riskerna i förmedlingen av inhemska betalningar minskas i väsentlig grad, och nivån på bankernas kundservice trots det bibehållas.

Finlands Banks checkkontosystem utvecklades

Det viktigaste utvecklingsprojektet i fråga om Finlands Banks checkkontosystem under 1996 var förberedelsearbetet för att ansluta checkkontosystemet till TARGET-systemet (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer), som skall täcka hela EU-området. Systemet kommer att skapas då EU-ländernas nationella RTGS-betalningssystem länkas samman.

TARGET-systemet kommer att förmedla betalningar endast i euro, och också de länder som väljer att stå utanför valutaunionen kommer att kunna ansluta sina RTGS-system till det. TARGET-systemets huvuduppgift är att möjliggöra betalningar som gäller valutaunionens medlemsländers gemensamma penningpolitik. Dessutom är det ett effektivt och säkert sätt att utföra betalningar från ett land till ett annat. Systemet kan således användas inte bara för betalningar i anslutning till den gemensamma penningpolitiken utan också för betalningar mellan bankerna och för betalningar på uppdrag av bankernas kunder.

Interbank- och kundbetalningarna går via TARGET så, att den betalande banken sänder ett betalningsmeddelande till sin egen nationella centralbank, som sänder betalningen via syste-

met till centralbanken i mottagarbankens hemland. Denna utför sedan betalningen till mottagarbanken. Kunderna betalar och tar emot sina betalningar via bankerna.

TARGET-systemets riskfrihet baserar sig på att det är ett RTGS-system. Ett RTGS-system (Real-Time Gross Settlement system) är ett betalningssystem för bruttoavveckling i realtid, i vilket betalningarna enligt avtal omedelbart är slutgiltiga. Med bruttoavveckling menas att varje betalning utförs med centralbankspengar och att betalningarna inte nettas mot varandra. Till systemets funktionsprinciper hör vidare att mottagarbankens konto inte krediteras förrän avsändarbankens konto har debiterats. På det sättet kan mottagarbanken vara säker på att betalningen är ovillkorlig och oåterkallelig. Följaktligen utsätts mottagarbanken inte för någon krediteller likviditetsrisk.

TARGET-systemet gör det möjligt att utföra gränsöverskridande betalningar snabbare än förut. Via systemet kan betalningen utföras under samma dag, vilket inte hittills varit möjligt beträffande alla länder. Betalningarna till dessa länder blir åtminstone en dag snabbare. Eftersom betalningen dessutom går direkt från avsändarbanken till mottagarbanken via centralbankerna i respektive länder, behövs ingen korrespondentbankskedja.

Finlands Bank och bankerna har i samarbete kommit till en lösning där TARGET-betalningarna kommer att förmedlas som swiftmeddelanden mellan Finlands Bank och bankerna i Finland. Eftersom TARGET i alla länder stängs vid samma tid, kl. 19.00 finsk tid, kommer öppethållandet av Finlands Banks checkkontosystem att förlängas i motsvarande grad. När TARGET-systemet införs kommer även de nationella penningmarknaderna att hållas öppna längre än tidigare och flera betalningar än förut kommer att kunna utföras under samma dag.

Europeiska centralbanken (ECB), som skall starta sin verksamhet som centralbank vid början av 1999, kommer vid slutet av varje dag att utföra vissa kontrollåtgärder i TARGET-systemet för att säkerställa att betalningarna under dagen hanterats korrekt och att transaktionernas nettobelopp motsvarar varandra. Likaså kontrolleras bland annat att alla betalningsmeddelanden som en nationell centralbank sänder till en annan har tagits emot och att totalbeloppet av sända och mottagna betalningsmeddelanden mellan de nationella centralbankerna motsvarar varandra.

Med tanke på riskhanteringsbehoven i den inhemska betalningsförmedlingen startades ett samarbete med bankerna. Samarbetet resulterade i ett beslut, enligt vilket betalarens bank till betalningsmottagarens bank skall överföra täckningen för betalningen innan mottagarens bank krediterar kundens konto. På det sättet försvinner motpartsrisken i bankernas kundbetalningsrörelse.

Införandet av denna avvecklingsprincip kräver ändringar i clearingfunktionerna för att nivån på bankernas kundtjänst skall bibehållas. Utöver eftermiddagsclearing (kl. 15.45) tas därför en ny helt automatiserad kvällsclearing i bruk. Kvällsclearing genomförs efter bankernas stängningstid så, att de kundbetalningar som kommit in under dagen kan clearas och avvecklas före följande bankdag. Detta gör det möjligt för bankerna att registrera föregående bankdags betalningar på mottagarnas konton innan bankerna öppnas följande dag. På det sättet elimineras motpartsrisken och bankernas kundtjänst bevaras på tidigare nivå. Enligt planerna skall den nya kvällsclearing tas i bruk hösten 1998.

Gränsöverskridande betalningar i mark (lorobetalningar) som överstiger 50 000 mark har clearats i Merita Bank och nettotäckningarna har överförts vid en separat loroclearing i Finlands Banks checkkontosystem. Detta orsakar bankerna en motpartsrisk under dagen, eftersom betalningarna har registrerats på mottagarnas konton innan motsvarande täckning har anlänt. Motpartsrisken är betydande, då totalbeloppet av lorobetalningarna mellan bankerna under dagen kan vara större än totalbeloppet av de inhemska kundbetalningarna.

För att begränsa riskerna kommer loroclearingen att slopas och utländska betalningar som överstiger 50 000 mark att bruttoavvecklas i Finlands Banks checkkontosystem. Dessutom kommer betalningsmottagarens konto att krediteras först när betalningsavsändarens konto har debiterats. Enligt planerna skall denna praxis införas under första hälften av 1998. Däremot kommer lorobetalningar under 50 000 mark även i fortsättningen att förmedlas vidare i Finland på samma sätt som inhemska betalningar och deras nettotäckningar att överföras vid betalningsclearingen i Finlands Banks checkkontosystem.

Stora och brådskande inhemska betalningar har förmedlats i det s.k. POPS-systemet, dvs. i systemet för expressbetalningar och stora checkar. POPS-betalningar som överstiger ett fastställt belopp kommer att förmedlas på bruttobasis i

Finlands Banks checkkontosystem. Mindre betalningar än det givna beloppet kommer att nettas och för nettosumman fastställs en limit. Då nettolimiten uppnås, betalas täckningens bruttobelopp via Finlands Banks checkkontosystem. Som nettolimit fastställs samma belopp som den minsta tillåtna betalningen enligt bruttoprincipen, och bankerna ingår sinsemellan avtal om nettolimiten och bruttobeloppets nedre gräns. Avsikten är att införa bruttoavvecklingen i mitten av 1997 och nettoavvecklingen i mitten av 1998.

Genom de utländska betalningarna i mark (lorobetalningarna), expressbetalningarna och de stora checkarna kommer inom de närmaste åren många av de betalningar som tidigare avvecklats netto att börja avvecklas brutto i Finlands Banks checkkontosystem. Övergången till bruttoprincipen medför nya utmaningar beträffande bankernas likviditetshandling. Också antalet betalningar stiger, vilket ökar kraven på Finlands Banks och bankernas system och framkallar behov av ytterligare automatisering.

För att underlätta bankernas likviditetshandling och säkerställa att betalningarna löper smidigt har Finlands Bank beslutat att konstruera ett kösystem som en del av Finlands Banks checkkontosystem. I systemet ställs betalningarna i kö bl.a. enligt ankomstordning och prioritet, ifall den betalande banken inte har tillräcklig täckning på sitt checkkonto i Finlands Bank för betalningen. Betalningarna i kön utförs automatiskt då tillräcklig täckning kommer in på den betalande bankens checkkonto, om köspecifikationerna för betalningen tillåter det. Kösystemet planeras för såväl innevarande dags som kommande dagars betalningar, och avsikten är att det skall införas före 1999.

En avsevärd del av de stora betalningarna hänför sig till de finländska clearingcentralernas verksamhet, och en minimering av riskerna i denna betalningsrörelse är således av största betydelse. Clearingcentraler är Helsingfors Penningmarknadscentral Ab, vars verksamheter överfördes till Finlands Värdepapperscentral Ab vid början av 1997, och SOM, Fond- och derivativbörs, clearingbolag. Helsingfors Fondbörs' clearingfunktioner överfördes vid början av 1997 till Finlands Värdepapperscentral. Clearingcentralerna har checkkonton i Finlands Bank, och via dem avvecklas en del av betalningsrörelsen. En del av betalningsrörelsen sköts med hjälp av bankkonton utan centralbankens medverkan. I dessa fall medför avvecklingen av betalningarna

en motpartsrisk för clearingcentralen. I samarbete mellan Finlands Bank, bankerna och Bankförbundet i Finland startades 1996 en undersökning för att utreda hur riskerna kunde minimeras och betalningsförmedlingen göras snabbare och effektivare genom automatisering av gränssnitten mellan clearingcentralerna och bankernas betalningssystem.

Uppkopplingen till Finlands Banks checkkontosystem sker med hjälp av en arbetsstations-tillämpning som levereras av Finlands Bank eller direkt via en tillämpning som konstruerats av checkkontohavaren själv. Bankerna använder en arbetsstationstillämpning i vilken de matar in transaktionerna manuellt. Det ökade antalet betalningar som avvecklas på bruttobasis skapar emellertid ett tryck att automatisera gränssnittet mellan bankernas system och Finlands Banks checkkontosystem.

Tillsynssamarbetet fördjupades

Finlands Banks och Finansinspektionens tillsynssamarbete fördjupades inom MAJAVA-projektet, som hade startats redan 1995. Projektet skall precisera riskerna i betalningssystemen och utgående från detta utveckla en tillsynsstrategi.

Som en del av MAJAVA-projektet behandlades 1996 avvecklingsrisken i valutahandeln, dvs. risken att en part inte får motprestationen vid en valutatransaktion även om parten betalat sin del av transaktionen. Utgångspunkten för detta arbete utgörs av G 10-gruppens rapport från våren 1996 om avvecklingsrisken i valutahandeln och möjligheterna att begränsa den. På grund av rapporten har också flera andra länders centralbanker och andra myndigheter startat undersökningar för att förbättra hanteringen av avvecklingsrisken.

Elektroniska pengar vidareutvecklades

De elektroniska pengarna vidareutvecklas i snabb takt, användningen av dem kan komma att bli betydande och de kan väntas ersätta en del av de traditionella betalningsmetoderna. Noteras bör att det inte existerar separata kort- och nätkontanter, utan att det är fråga om två skilda användningsmiljöer för elektroniska pengar. Elektroniska pengar på kort kan snart överföras via en kortläsare till en elektronisk börs i ett

datorprogram för betalningar via nätet. Tekniken för detta finns redan.

I Finland fungerar redan flera system för elektroniska pengar: Utöver Avant I, ett kontantkortssystem marknadsfört för allmänt bruk av Automatia Rahakortit Oy, som ägs av tre finländska banker, finns det flera kontantkortssystem för kollektivtrafik, stadskortssystem och ett system för nätkontanter. Dessutom har Automatia utvecklat ett nytt kontantkort, Avant II, för allmänt bruk, som enligt planerna skall introduceras i hela landet under första kvartalet 1997.

Finland har ingen särskild lagstiftning för reglering av elektroniska pengar. Finlands Bank har medverkat i en arbetsgrupp som tillsatts av finansministeriet för att utarbeta ett regelverk för elektroniska kontanter. Arbetsgruppen lämnade sitt förslag till reglering av systemen för elektroniska pengar i december 1996.

Enligt arbetsgruppens rapport bör användarens ställning säkerställas med hjälp av förpliktelser som åläggs emittenten av elektroniska pengar. I rekommendationen begränsades rätten till emission av elektroniska pengar i system som är avsedda för allmänt bruk och som till sin köpkraft är synnerligen betydande till kreditinstitut och betalningsmedelsföretag. Dessa skall kunna uppvisa tillräcklig likviditet, kapitaltäckning och teknisk och organisatorisk säkerhet. Betalningsmedelsföretaget är en ny aktör, som inte får utöva annan verksamhet än emission av elektroniska pengar och härmed närstående verksamhet. Enligt förslaget skulle kreditinstitutslagstiftningen i tillämpliga delar tillämpas på betalningsmedelsföretagen.

Arbetsgruppen fann det inte nödvändigt att reglera elektroniska penningssystem med ringa köpkraft eller system avsedda för specialbruk, alternativt kunde en mycket lätt reglering införas. En sträng reglering ansågs inte nödvändig, eftersom den kunde fördröja utvecklingen av systemen. Dessutom skulle effekterna av emittentens likvidation eller betalningssvårigheter troligen vara små samtidigt som den begränsade gångbarheten hos de elektroniska pengarna minskar benägenheten till missbruk.

Arbetsgruppens rapport om reglering av elektroniska kontanter kommer att utgöra grund för det egentliga lagstiftningsarbetet. Att utarbeta lagstiftningen om elektroniska pengar är en krävande uppgift. Lagstiftningen skall vara tillräckligt omfattande för att skydda användarna, men den får inte begränsa konkurrensen och den tekniska utvecklingen. Dessutom bör den stå i sam-

klang med andra länders lagstiftning, då i synnerhet nätkontanterna är lämpade för gränsöverskridande betalningar.

Också i utlandet är lagstiftningen om elektroniska pengar ännu oklar. Enligt en rekommendation av EMI från 1994 borde rätten att emittera kontantkort för allmänt bruk begränsas till kreditinstituten. Endast några få europeiska länder har emellertid tagit i denna rekommendation i sin lagstiftning. En annan form av reglering av elektroniska penningssystem övervägs eller har redan skapats i några andra länder.

Behovet att reglera elektroniska pengar och själva regleringen är föremål för undersökning på många håll i världen. Inom EMI utreds frågan i flera arbetsgrupper, och EU-kommissionen undersöker bl.a. om det finns behov av att harmonisera ländernas nationella lagstiftning på området. 1997 kommer EU-kommissionen att lämna ett utlåtande om elektroniska kontanter. Också inom G 10-gruppen utfördes en omfattande utredning om elektroniska pengar. Ingen enighet kunde emellertid ännu nås om behovet av reglering, även om en stor del av G 10-länderna ansåg att någon form av reglering vore nödvändig.

Full säkerhet ställdes för bankernas checkkontokredit

För checkkontokrediterna under dagen i Finlands Bank började den 2 januari 1996 krävas full säkerhet. Kravet på full säkerhet ökade bankernas säkerhetskostnader och bidrog till att det totala beloppet av bankernas checkkontolimiterna minskade något jämfört med beloppet vid föregående års slut. Med undantag av årets början varierade utnyttjandet av limiterna något mer än under 1995 och var i genomsnitt lägre än året förut. Den lägre nyttjandegraden hade sin förklaring i att bankernas minimireservdepositioner i oktober 1995 hade överförts till bankernas checkkonton i Finlands Bank samtidigt som limiterna inte hade sänkts i motsvarande grad i samtliga fall. Denna ökning av likviditeten syns till fullo först i den slutliga uppgiften om nyttjandegraden för 1996.

Transaktionerna via checkkontosystemet minskade något jämfört med föregående år såväl antals- som beloppsmässigt. Till detta bidrog fusionen av Kansallis-Osake-Pankki (KOP) och Föreningsbanken i Finland (FBF) till Merita Bank. Med beaktande av fusionen skedde det dock en ökning i antalet transaktioner och beloppet av betalningar via checkkontosystemet.

Betalningsmedelsförsörjningen

Betalningsmedelsförsörjningens verksamhetsmiljö fortsatte att utvecklas i samma riktning som under de föregående åren. Några av de viktigaste miljöfaktorerna under de senaste åren har varit det internationellt sett ringa bruket av kontanter som betalningsmedel, den relativa minskningen av kontanter i bankernas kassor jämfört med allmänhetens innehav av kontanta medel och sedlarnas ökande cirkulation via Finlands Bank.

Finlands Bank deltog i förberedelserna av utgivningen av betalningsmedel i euro. Trots att förberedelserna är ofullbordade har eventuella kommande behov beaktats i de utvecklingsprojekt som gäller betalningsmedelsförsörjningen.

Beloppet kontanta medel ökade men är internationellt sett lågt

I takt med att den privata konsumtionen återhämtade sig 1996 fortsatte beloppet utelöpande sedlar och mynt att öka; vändningen uppåt hade skett 1995. Det genomsnittliga beloppet av sedlar och mynt i omlopp 1996 uppgick till ca 15 miljarder mark, medan penningmängden hade rört sig kring 14 miljarder mark under hela första hälften av 1990-talet.

Beloppet utelöpande sedlar och mynt i relation till bruttonationalprodukten förblev 1996 nästan oförändrat och utgjorde ca 2.7 procent. I ett längre perspektiv har relationstalet emellertid sjunkit betydligt i takt med betalningssystemens utveckling med undantag av den exceptionella uppgången från senare hälften av 1980-talet till 1993. Uppgången orsakades bland annat av kontantmedelskreditsystemet med bankerna, som tillämpades fram till juni 1993, och bruttonationalproduktens nedgång 1991–1993. Under de närmaste åren kan också de allt allmänare elektroniska kort- och nätkontanterna i någon mån undantränga bruket av traditionella kontanter som betalningsmedel.

Med undantag av Luxemburg, som bildar en valutaunion tillsammans med Belgien, har Finland det lägsta förhållandet mellan beloppet utelöpande sedlar och mynt och bruttonationalprodukten av alla EU-länder. I de övriga EU-länderna varierar förhållandet mellan ca 3 och drygt 10 procent. Den relativt sett ringa mängden kontanter anses framför allt bero på de avancerade betalningssystemen i Finland, det obetydliga bru-

ket av sedelstocken som sparform och de små kassorna i mark utomlands. Det har även bedömts att den s.k. grå ekonomin, som föredrar kontanter som betalningsmedel, har en relativt liten betydelse i Finland. Bedömningen baserar sig på två enkätundersökningar som utförts av Finlands Bank (A:87/1993 och A:97/1996). Enligt dem är i Finland omkring hälften av allmänhetens innehav av kontanta medel i normalt aktivt bruk i hushåll och företag, vilket internationellt sett är rätt mycket.

Bankernas andel av efterfrågan på kontanter minskade fortfarande

Bankernas andel av beloppet utelöpande sedlar och mynt fortsatte 1996 att sjunka i både relativa och absoluta tal, medan allmänhetens andel steg i motsvarande grad. Vid årets slut uppgick bankernas innehav till 3 245 miljoner mark och allmänhetens till 13 645 miljoner mark. På årsbasis utgjorde bankernas andel inte mer än i genomsnitt ca 16.5 procent mot nästan 40 procent vid slutet av 1991 då den var som störst. Bakom utvecklingen ligger främst slopandet av kontantmedelskreditsystemet och bankernas kraftiga rationaliseringsåtgärder under de senaste åren, i synnerhet nedskärningen av kontorsnätet. Historiskt och även internationellt är bankernas andel emellertid fortfarande betydande och kan således förväntas minska ytterligare.

Under de två senaste åren har bankernas andel av de kontanta medlen minskat även av statistiska orsaker, eftersom bankerna från juni 1994 till slutet av 1996 har överfört drygt 90 procent av sina uttagsautomater till det gemensamma bankautomatföretaget Automatia Pankkiautomaatit Oy. Automatia hör inte till banksektorn och dess sedlar räknas enligt statistiken ingå i allmänhetens innehav av sedlar och mynt. Bankernas andel av de kontanta medlen skulle emellertid inte ändras i någon väsentlig grad även om sedlarna i Automatias uttagsautomater skulle räknas höra till banksektorn.

Sedelstockens omloppshastighet dämpas med en hanteringsavgift

Den hastighet med vilken de utelöpande sedlarna cirkulerar via Finlands Bank fortsatte att öka 1996 och var i genomsnitt 6.7 gånger per år mot 5.7 året innan. Annu 1992 var omloppshastighe-

ten 3.5. I de övriga EU-länderna är omloppshastigheten i regel 1.5–3. Den ökade omloppshastigheten berodde främst på avskaffandet av kontantmedelskreditsystemet och bankernas olika rationaliseringsåtgärder samt även på avgiftsfri sedelhantering i Finlands Bank.

Eftersom det hör till Finlands Banks myndighetsuppgifter att svara för sedelstockens kvalitet och äkthet, är det viktigt att sedlarna tillräckligt ofta cirkulerar via Finlands Bank. Utgående från internationella jämförelser har en omloppshastighet på ca 3 gånger per år bedömts vara tillräcklig. Ett omlopp som är betydligt snabbare är inte rationellt vare sig nationalekonomiskt eller med tanke på användningen av centralbankens resurser. Av den anledningen beslutade Finlands Bank att vid början av 1997 införa en sedelhanteringsavgift till självkostnadspris enligt lagen om grunderna för avgifter till staten till de delar omloppshastigheten överstiger tre.

En mynthanteringsavgift enligt lagen om grunderna för avgifter till staten trädde i kraft redan den 1 mars 1995, och den har klart minskat inlämningen av mynt till Finlands Bank.

Beloppet utelöpande sedlar ökade

Beloppet utelöpande sedlar och mynt ökade 1996 med 8.2 procent och uppgick vid årets slut till 16 891 miljoner mark. Ökningen kunde huvudsakligen tillskrivas sedelstockens tillväxt. Sedelstocken tilltog stadigt under året, så att den till exempel den 31 oktober 1996 uppgick till 13 548 miljoner mark, medan den vid motsvarande tidpunkt åren 1993–1995 hade varit över 1 000 miljoner mark mindre.

I december bidrog skatteåterbäringen och den normala säsongvariationen till att öka beloppet utelöpande sedlar. Sedelstocken steg med 8.7 procent 1996.

Beloppet utelöpande mynt ökade 1996 med 72 miljoner mark eller 4.1 procent mot 6.3 procent året innan. Bruksmynten gick upp med 70 miljoner mark och jubileumsmynten med 2 miljoner mark.

Sedelströmmarnas ökning fortsatte

1996 beställde bankerna sedlar från Finlands Bank för 64 925 miljoner mark, vilket var 16.8 procent mera än föregående år. Antalet beställda

sedlar var 637 miljoner, av vilka 100-markssedlarna utgjorde 79 procent. Också de inlämnade sedlarnas antal steg; de var 632 miljoner eller 19.2 procent fler än ett år tidigare. Beloppsmässigt uppgick de till 63 717 miljoner mark.

Myntströmmarna minskade

Finlands Bank gav ut bruksmynt för 965 miljoner mark och tog emot mynt för 895 miljoner mark. Det utgivna beloppet minskade med 10.0 procent och det mottagna med 9.2 procent från föregående år.

Ett jubileumsmynt gavs ut under året. Myntets avers upptar Helene Schjerfbeck's självporträtt, medan reversen visar en palett. Silvermyntets nominella värde är 100 mark och det präglades i 33 000 exemplar.

Enligt en förordning av EU:s ministerråd får ett EU-lands centralbank inneha högst 10 procent av beloppet utelöpande mynt. Förordningen baserar sig på det förbud mot centralbanksfinansiering till staten som ingår i Maastrichtfördraget. Finlands Banks myntinnehav var störst, dvs. 10.0 procent av beloppet utelöpande mynt, den 29 februari 1996 men uppgick vid slutet av året till 5.0 procent.

Inväxlingen av ogiltiga sedlar och mynt var liten

Vid slutet av 1993 hade vissa sedlar och mynt upphört att gälla som lagliga betalningsmedel enligt beslut av Finlands Bank och finansministeriet. Enligt myntlagen är Finlands Bank emellertid skyldig att lösa in dessa sedlar och mynt från allmänheten fram till slutet av 2003. Under 1996 löste Finlands Bank in ogiltiga sedlar för 3 miljoner mark och mynt för 2 miljoner mark.

Sedelförfalskningarna minskade

Färre förfalskningar av finländska sedlar påträffades 1996 än under föregående år, antalet var 76 stycken. Förfalskningarna var huvudsakligen enskilda fall.

Liksom tidigare år arrangerade Finlands Bank utbildning och producerade material för professionella sedelhanterare i konsten att känna igen en äkta sedel.

Fler penningförsörjningstjänster avgiftsbelades

Under 1996 tog Finlands Bank ut en mynthanteringsavgift på 5 mark per 20 rullars myntförpackning som kunden avhämtade och per myntpåse på 1 000 mynt som lämnades in. Avgiften hade införts i mars 1995 i syfte att minska myntströmmarna mellan Finlands Bank och kunderna. Antalet avhämtade myntförpackningar minskade 1996 med 5.8 procent från föregående år och antalet inlämnade myntpåsar med 6.3 procent. Finlands Banks mynthanteringsavgifter uppgick 1996 till 5.3 miljoner mark.

Av de banker som använde ADB-systemet för penningförsörjningen bar Finlands Bank upp 6.7 miljoner mark för penningförsörjningstjänster, vilket var 0.8 miljoner mark mindre än ett år tidigare. Minskningen berodde på centraliseringen av bankernas penningförsörjning och nedskärningen av deras kontorsnät.

För att begränsa ökningen av antalet hanterade sedlar beslutade Finlands Bank att införa en sedelhanteringsavgift på 0.85 mark den 1 januari 1997. Avgiften tas ut för partier på 100 sedlar av samma valör som avhämtas eller lämnas in. Liksom de övriga avgifterna inom penningförsörjningen fastställdes också denna avgift enligt lagen om grunderna för avgifter till staten till självkostnadspris.

Valutarenserven

Vid placeringen av valutarenserven har Finlands Bank som sina primära mål att upprätthålla likviditeten för eventuella valutainterventioner och att undvika risker för att trygga värdet på reserven. Inom dessa givna ramar är målet bästa möjliga avkastning.

Reserven placeras på de internationella finansmarknaderna i räntebärande instrument denominerade i utländska valutor. En del av reserven är också placerad i guld och särskilda dragningsrätter (SDR) i Internationella valutafonden.

De risker som framför allt är förknippade med placeringen av valutarenserven är valuta- och ränterisker, kreditrisker och likviditetsrisker. Riskerna hanteras som en helhet; de viktigaste riskhanteringsmetoderna i praktiken är att sprida placeringarna och att noggrant välja godkända placeringsobjekt och motparter. Befogenheterna begränsas genom limiter, som kontrolleras fortlöpande.

Av de osäkerhetsfaktorer som påverkar valutareserven är valutakursrisken den viktigaste. Värdeförändringarna minimeras genom att reserven sprids på olika valutor. Valutafördelningen kontrolleras fortlöpande och omprövas regelbundet. De viktigaste placeringsvalutorna 1996 var D-marken, US-dollar, den franska francen, det engelska pundet och den japanska yenen.

Ränteriskerna hanteras bland annat genom spridning på olika placeringsobjekt och genom limiter för ränterisken i placeringarna. Limiterna omprövades 1996 men bibehölls på en försiktig nivå för att trygga värdet på reserven.

Likviditeten i valutareserven upprätthålls med hjälp av ett stort urval placeringsobjekt. Kreditrisken minimeras genom att huvudparten av reserven placeras i värdepapper som emitterats av Tyskland, Förenta staterna, Frankrike, Storbritannien eller Japan, eller i återförsäljningsavtal i sådana värdepapper.

Ett nytt, internt byggt informationssystem för riskhantering och avkastningsberäkning togs under året i drift. Också riskkontrollorganisationen inom placeringsverksamheten precisades.

Den sjunkande trenden i den internationella ränteutvecklingen från 1995 bröts under första halvåret 1996 och räntorna började stiga på flera marknader. Uppsvinget fick sin början i Förenta staterna, där sysselsättningen och den privata konsumtionen ökade mer än väntat och drev upp marknadens förväntningar om penningpolitiska åtstramningar. Under början av året fick detta återverkningar i Europa, där det svaga ekonomiska läget och fallande korta räntor först under andra halvåret drog ned de långa räntorna. Stärkt tilltro till att den ekonomiska och monetä-

ra unionen håller tidtabellen påskyndade räntefallet. Mot slutet av året avvek England från den allmänna utvecklingen i Europa då den engelska centralbanken på grund av allt gynnsammare ekonomiska utsikter höjde räntorna för att dämpa inflationstrycket. I Japan bidrog den svaga ekonomiska tillväxten och banksektorns problem till att hålla räntorna nere. Totalt sett låg räntorna på historiskt låga nivåer under 1996, vilket resulterade i lägre reservintäkter.

Finlands Banks konvertibla valutareserv minskade under året med 12 467 miljoner mark till 36 397 miljoner mark. Minskningen förklaras främst av valutainterventioner samt amorteringar och räntebetalningar på statens utlandsskuld. Under året hade banken inga öppna valutaterminskontrakt.

Fördelningen och förändringen av huvudposterna i den konvertibla valutareserven 1996 var följande:

	Reserv 31.12.1996	Reserv 29.12.1995	För- ändring
		Mmk	
Guld	1 742	1 742	0
Särskilda dragningsrätter	1 344	1 569	-225
Reservtranchen i IMF	1 953	1 685	268
Ecufordran på EMI	2 541	3 363	-822
Valuta- fordringar	28 817	40 506	-11 688
Summa	36 397	48 865	-12 467

Finlands Banks bokslut				
Resultaträkning, Mmk				
	1.1—31.12.1996		1.1—31.12.1995	
<i>Ränteintäkter</i>				
Inhemska (1)				
Likviditetskrediter	6.7		8.0	
Bankcertifikat	—		7.0	
Värdepapper med återförsäljningsförbindelse ...	249.8		201.9	
Nettoräntor för terminsaffärer	—		8.1	
KTR-krediter	6.6		15.4	
Masskuldebrev	151.2		226.2	
Stabiliseringslån	16.0		—	
Övriga fordringar	25.8	456.1	37.5	504.0
Utländska (2)				
Internationella valutafonden	107.5		107.3	
Värdepapper	1 338.9		2 129.9	
Övriga valutafordringar	473.6	1 920.1	739.4	2 976.6
Summa ränteintäkter		2 376.2		3 480.6
<i>Räntekostnader</i>				
Inhemska (3)				
Dagsdepositioner	—		—29.7	
Bankcertifikat	—857.3		—2 046.6	
Reservdepositioner	—5.9		—4.1	
Investeringsdepositioner	—14.9		—34.0	
Övriga skulder	—0.6	—878.6	—5.2	—2 119.6
Utländska				
Internationella valutafonden	—37.8		—43.2	
Övriga skulder	—19.2	—57.0	—12.6	—55.9
Summa räntekostnader		—935.6		—2 175.5
<i>Räntenetto (4)</i>		1 440.6		1 305.2
<i>Övriga intäkter från centralbanksverksamheten (5)</i>				
Expeditionsavgifter och provisioner	19.4		20.6	
Övriga	88.4	107.8	107.1	127.7
<i>Övriga kostnader för centralbanksverksamheten (6)</i>				
Löner	—149.9		—146.9	
Sociala kostnader	—83.8		—84.7	
Anskaffning av sedlar	—18.6		—34.4	
Avskrivningar	—74.7		—105.1	
Övriga	—85.0	—411.9	—88.1	—459.3

	1.1—31.12.1996		1.1—31.12.1995	
<i>Kostnader och intäkter relaterade till Finansinspektionen (7)</i>				
Löner	—26.8		—22.4	
Avskrivningar	—1.2		—0.4	
Övriga	—22.3		—22.6	
Finansinspektionens tillsynsavgifter	50.3	0.0	45.5	0.0
<i>Kostnader och intäkter för tryggnad av penningmarknadens stabilitet (8)</i>				
Avskrivningar på aktiverade utgifter och förluster	—1 400.0		—	
Intäkter från försäljning av aktier	1 232.2		—	
Ränteersättning	1 760.0	1 592.2	—	—
<i>Resultat före kursdifferenser och reserveringar ...</i>		2 728.7		973.5
Kursdifferenser för utländska värdepapper (9) .		298.4		883.9
Valutakursdifferenser (10)		1 668.8		—2 130.5
Avskrivning av aktiverade kursdifferenser (10) .		—865.2		—
Ökning av pensionsreserv (11)		—77.2		—95.9
Ökning (—) / minskning (+) av reserver (30 § lagen om Finlands Bank) (11)		—3 753.6		369.0
<i>Årets resultat (12)</i>		0.0		0.0

Balansräkning, Mmk

Aktiva	31.12.1996		31.12.1995	
<i>Valutareserv (1)</i>				
Guld	1 742.2		1 742.1	
Särskilda dragningsrätter	1 344.1		1 569.0	
Reservtranchen i Internationella valutafonden .	1 952.7		1 685.1	
Ecufordran på Europeiska monetära institutet .	2 541.3		3 363.1	
Valutafordringar	28 817.3	36 397.5	40 505.5	48 864.8
<i>Övriga fordringar på utlandet (1)</i>				
Markandelen i Internationella valutafonden	3 793.8		3 910.8	
Andel i Europeiska monetära institutet	59.1	3 852.8	58.2	3 969.1
<i>Fordringar på finansiella institut (2)</i>				
Värdepapper med återförsäljningsförbindelse ...	11 625.6		7 075.8	
Masskuldebrev	195.8		416.5	
Övriga	1 675.5	13 496.9	1 338.7	8 831.0
<i>Fordringar på den offentliga sektorn (3)</i>				
Statens metallmyntsansvar	1 906.5	1 906.5	1 882.4	1 882.4
<i>Fordringar på företag (4)</i>				
Finansiering av inhemska leveranser (KTR)	69.7		185.2	
Övriga	2 196.7	2 266.5	2 700.3	2 885.5
<i>Övriga fordringar (5)</i>				
Lån för stabilisering av penningmarknaden	–		4 532.0	
Resultatregleringar	489.5		972.2	
Övriga	108.5	598.0	141.0	5 645.2
<i>Värderegleringskonto (13)</i>		–		643.0
<i>Aktiverade utgifter och förluster för tryggnad av penningmarknadens stabilitet (6)</i>		–		1 400.0
Summa		58 518.2		74 121.0

Passiva	31.12.1996		31.12.1995	
<i>Valutaskulder (1)</i>		934.4		1 214.2
<i>Övriga utländska skulder (1)</i>				
Internationella valutafondens markkonton	3 793.8		3 910.9	
Tilldelade särskilda dragningsrätter	951.4	4 745.3	926.5	4 837.5
<i>Utelöpande sedlar och mynt (7)</i>				
Sedlar	15 076.2		13 867.9	
Metallmynt	1 814.7	16 890.9	1 743.1	15 611.0
<i>Bankcertifikat (8)</i>		15 530.0		27 090.0
<i>Skulder till finansiella institut (9)</i>				
Reservdepositioner	6 828.7		15 675.7	
Övriga	1 500.3	8 329.0	1 100.9	16 776.6
<i>Skulder till den offentliga sektorn (10)</i>				
Checkkonton	–		0.0	
Depositioner från Statens säkerhetsfond	–	–	75.2	75.3
<i>Skulder till företag (11)</i>				
Investerings- och fartygsanskaffningsdepositioner	574.3	574.3	994.0	994.0
<i>Övriga skulder (12)</i>				
Resultatregleringar	192.9		300.0	
Övriga	27.4	220.2	26.9	326.9
<i>Värderegleringskonto (13)</i>		260.0		–
<i>Reserver (14)</i>				
Pensionsreserv	1 516.3		1 431.4	
Övriga reserver	3 753.6	5 269.9	–	1 431.4
<i>Eget kapital (15)</i>				
Grundfond	5 000.0		5 000.0	
Reservfond	764.1		764.1	
Årets vinst	0.0	5 764.1	0.0	5 764.1
Summa		58 518.2		74 121.0

Bokslutsbilagor

	31.12.1996	31.12.1995
<i>Sedelutgivning, Mmk</i>		
Sedelutgivningsrätt	35 874	48 120
Utnyttjad rätt	16 024	15 170
Sedelutgivningsreserv	19 850	32 950
<i>Futurkontrakt i utländsk valuta, Mmk</i>		
Köpekontrakt ¹⁾	879	38
Säljkontrakt ¹⁾	429	6 276
<i>Aktier och andelar, nominellt värde, Mmk</i> (Finlands Banks innehav inom parentes)		
Scopulus Oy	2 (100 %)	2 (100 %)
Sponda Oy	–	300 (100 %)
Setec Oy	40 (100 %)	40 (100 %)
Helsingfors Penningmarknadscentral Ab	35 (52 %)	35 (52 %)
Finlands Värdepapperscentral Ab	11 (24.44 %)	
Bank for International Settlements	55 (1.67 %)	53 (1.67 %)
Bostadsaktier	1	1
Fastighetsaktier	1	1
Övriga aktier och andelar	1	1
Summa	146	433
<i>Borgen, Mmk</i>		
Tillfälliga borgensansvar i samband med överföring av riskkoncentrationer från Skop.	–	13
<i>Ansvar för pensionsåtaganden, Mmk</i>		
Finlands Banks pensionsansvar	1 865	1 772
– därav täckt genom reserveringar	1 516	1 431

¹⁾ Till medelkursen för respektive valuta på årets sista bankdag.

Finlands Banks fastigheter

Fastighet	Adress	Byggnadsår	Volym ca m ³
Helsingfors	Fredsgatan 16	1883/1961	49 500
	Fredsgatan 19	1954	33 000
	Unionsgatan 33	1848	17 500
	Snellmangatan 23	1896/1988	27 500
	Elisabetsgatan 14	1928	48 500
Joensuu	Ramsöuddsvägen 34	1920/1983	4 500
	Torikatu 34	1984	11 000
Kuopio	Kauppakatu 25–27	1912	7 500
	Puutarhakatu 4	1993	11 900
S:t Michel	Päiviönkatu 15	1965	7 500
Tammerfors	Hämeenkatu 13	1942	36 000
Uleåborg	Kajaaninkatu 8	1973	17 000
Åbo	Slottsgatan 20	1914	10 500
Vanda	Mosskogsvägen 1	1979	311 500
Enare	Saariselkä	1968/1976	2 000